

INGLIZ VA O'ZBEK NUTQ MADANIYATI. EDMUND SPENSERNING INGLIZ NOTIQLIK SAN'ATIDA TUTGAN O'RNI

Farg'ona Davlat Universiteti

Filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori

A.Abdurahmonov

Lingvistika, ingliz tili 2-kurs magistranti

Darhonboyev Mahmudjon Muhammadsharif o'g'li

Annotatsiya: Ushbu maqolada biz sizga ingliz nutqiy madaniyati haqida ma'lumot berish bilan bir qatorda uni o'zbek tili bilan solishtirma tadqiqini olib boramiz. Maqolamiz orqali siz ingliz nutqiy madaniyatini shakllanishiga ulkan hissa qo'shgan, o'z notiqlik san'ati bilan ingliz nutq madaniyatini yuksaltirgan, bir qancha nafis nazmiy asarlar muallifi Edmund Spenser ijodi va qisqacha hayot yo'li bilan tanishib olasiz.

Kalit so'zlar: ingliz nutq madaniyati, nutq odobi, leksik birlik, aloqa vositasi, semantik birlik.

Abstract: In this article, we will provide you with information about the English speech culture, as well as conduct a comparative study of it with the Uzbek language. Through our article, you will get acquainted with the work and brief life of Edmund Spencer, who made a significant contribution to the formation of the English speech culture, raised the English speech culture with his oratorical art, and was the author of several elegant poetic works.

Key words: English speech culture, speech etiquette, lexicon, means of communication, semantic unit.

Аннотация: В этой статье мы предоставим вам информацию об английской речевой культуре, а также проведем сравнительное ее изучение с узбекским языком. Благодаря нашей статье вы познакомитесь с творчеством и

краткой жизнью Эдмунда Спенсера, внесшего значительный вклад в формирование английской речевой культуры, поднявшего английскую речевую культуру своим ораторским искусством, явившегося автором нескольких изящных поэтических работ.

Ключевые слова: культура английской речи, речевой этикет, лексика, средства общения, семантика.

Nutq madaniyati avvalo, to'g'ri, adabiy til me'yorlariga amal qilgan holda so'zlashdir. Nutq madaniyatining yuqori darajasi madaniyatli kishining ajralmas xususiyati hisoblanadi. Nutqimizni yaxshilash har birimizning vazifamiz. Buning uchun talaffuzda, so'z shakllaridan foydalanishda, jummalarni tuzishda xato qilmaslik uchun nutqimizni kuzatib borishimiz kerak.

Nutq madaniyati, nutq odobi — 1) og'zaki va yozma adabiy til me'yori (talaffuz, urg'u, so'z qo'llash, grammatika, uslubshunoslik qoidalari) ni egallash, shuningdek, turli aloqa-aralashuv sharoitlarida tilning tasviriy vositalaridan nutqning maqsad va mazmuniga mos ravishda foydalanish mahorati;

2) tilshunoslikning tilni madaniyat quroli sifatida mukammallashtirish maqsadida me'yorashtirish (tartibga solish) muammolarini o'rganuvchi bo'limi. G'arb tilshunosligida umumiy ma'noda "til madaniyati" termini ham qo'llanadi. 1-ma'nodagi "Nutq madaniyati" tushunchasi adabiy tilni o'zlashtirishdagi ikki bosqichni qamrab oladi: a) nutqning to'g'riligi va boshqa nutqiy mahorat. Nutqning to'g'riligi muayyan tilda so'zlovchilar va yozuvchilar tomonidan "ideal" yoki umum tomonidan qabul qilingan va an'anaviy saqlanib kelayotgan odatlar, ibrat va namunalar tarzida idrok etiladigan adabiy me'yorga amal qilishdir. Nutqiy mahorat esa nafaqat adabiy me'yorga amal qilish, balki o'zaro mavjud bo'lgan variantlardan mazmunan eng to'g'ri, eng aniq, uslub va vaziyat nuqtai nazaridan eng maqbul va ifodalisini tanlab olish mahoratidir.

Nutq madaniyati ijtimoiy hodisa bo'lib, u jamiyat, fan va texnika, madaniy va adabiy hayot rivoji bilan chambarchas bog'lik holda taraqqiy etadi. Jamiyat a'zolarining madaniy saviyasi ortgan sari nutqi ham jilolanib, sayqallashib, nutq

madaniyati qoidalari va me'yorlariga muvofiq holda takomillashib boradi. Nutq madaniyatining shakllanishi va rivojlanishida adabiyot, san'at, radio, televideniye va davriy matbuotning alohida o'rni bor. Ayniqsa, adabiy tilni me'yorlashtirish va nutq madaniyati nazariyasini rivojlantirishda leksikografiya, xususan, izohli, imlo, talaffuz, o'quv va boshqa maxsus lug'atlar muhim ahamiyatga ega. Madaniyatning keng tushunchasi, shubhasiz, aloqa madaniyati, nutq xulq-atvori madaniyati deb

Nutqiy etiketlar deganda suhbatdoshlar o'rtasida nutq aloqasini o'rnatish va nutq holatiga muvofiq hissiy ijobiy tonallikda aloqani ta'minlash maqsadida hozirgi paytda ushbu jamiyatda qabul qilingan lingvistik belgilar va ulardan foydalanish qoidalari tushuniladi. Masalan, o'zbek va ingliz tillaridagi nutqiy etiketlaridagi frazalar : salom / hi, siz yaxshi yashayapsizmi? ishlaringiz qalay / how are you?, mening hurmatim / with my respect, sharafni e'lon qilishga ijozat bering / let me introduce/ it is an honour to introduce; xush kelibsiz / welcome, marhamat / here you are, yoqimli ishtaha / bon appetite, eng yaxshi tilaklar bilan/ with best wishes non va tuz / bread and salt, choy va shakar / tea and sugar, Xudo yordam beradi / God supposes; rahmat / thank you, Masihni qutqaring /Help,please, sizga samimiy minnatdorchiligimni bildirishga ijozat bering/let me express my deepest graitude; sog'-salomat bo'ling/ stay healyhy, yana ko'rishguncha/ see you, xayr/ goodbye va h.k.

Nutq odob-axloqi o'zbek va ingliz tillarigi xos bo'lgan universal til hodisasidir. Shu bilan birga, har bir tilda nutq nazokatining milliy o'ziga xosligini aks ettiruvchi so'z va iboralarning o'ziga xos lug'ati mavjud. Ingliz tili: O'zbek tili:

Salomlashish. Nice to meet you Siz bilan tanishganimdan xursandman

Taklif qilish .Would you like...? Istaysizmi ...?

Kechirim sorash .Excuse me Meni kechirasiz

Iltimos qilish Can you do me a favour?

Ijozat bering / Siz menga yordam bera olasizmi?

Nutqiy etiketlar qoidalari nutq odob-axloq qoidalari bilan tartibga solinadi - nutq tilida rivojlangan va aloqani o'rnatish va saqlash holatlarida qo'llaniladigan barqaror iboralar tizimi. Bu murojaat: Hurmatli / Dear Sir or Madame salomlar Good morning et cetera/ Xayrli tong va hakazo, hamdardlik va hamdardlik: accept my condolences, tasdiqlash va iltifot: you are absolutely right/ siz haqsiz, taklifnomalar, takliflar, so'rovlar: I would like to invite you/ sizni taklif qilishga ruxsat bering, maslahatlar: I would like to recommend you/ sizga maslahat beraman va boshqa narsalar. Nutq odob-axloqi suhbatdoshga do'stona munosabatni bildiradigan, aloqa uchun qulay muhit yaratadigan barcha narsalarni o'z ichiga oladi. Til vositalarining boy to'plami nutqiy vaziyatga mos va adresat uchun qulay bo'lgan narsani tanlashga imkon beradi siz yoki siz muloqot shakli, samimiy, sodda yoki, aksincha, rasmiy suhbat ohangini o'rnatish.

Umuman, o'zbek tilidagi va ingliz tilidagi nutqiy etiketlarga xos ayrim leksik semantik guruhlarini bir-biri bilan solishtirish orqali va qiyosiy tadqiqi, ushbu tillardagi odob-axloqi qoidalarini va madaniyatini aks ettirish uchun katta ahamiyatga ega bo'ladi.

Shunday qilib, yuqoridagilar ayni rivojlangan nutq madanyati edi. Inglz nutq madanyatining rivojida katta hissa qushgan Edmund Spenser: inglz nazmiy sheriyaatni serqira ijodkori. Nutq madanyati bilan bir qatorda notiqlik san'atini o'zida mujassamlashtirgan shoir sifatida tarixga kirgan Edmund Spenser 1551/1552-yili London shaxrida tavvalud topgan. Chorvachilik bilan boylik ortirgan oilaning qarinoshi bo'lgan Spenser oddiy oilada dunyoga kelgan shoir kelajakda o'zining notiqlik sanati va ijoddagi mehnati bilan zodagonlar qatoriga kirib keldi. O'z vaqtida u Cembrij unversitetida san'atdan ta'lim oldi. O'zidan oldin ijod qilgan yozuvchilarnig eglok sheriyaatini o'rganib, bu yo'nnalishni cho'qisiga chiqdi.

Edmund Spenser she'riyatida o'quvchi o'zgacha nafislik, so'zlardan mohirona foydalanishi bilan ajraldi. O'z navbatida qaxramonimiz notiqlik san'ati bilan o'z she'riy asarlarini o'quvchini qalbiga yetib borishiga imkoniyat yaratdi. Uning

ijodining muhim jixati shunda ediki u o'z she'rlari bilan jamiyatning barcha qatlamiga kirib bora oldi.

Uning she'rlari ingliz nutq madaniyatini yana bir pog'ona yuoriga olib chiqdi desak hech mubolag'a bo'lmaydi. "Shoirlar shahzodasi" deyilishi ham, ingliz she'riyat san'atida, shu bilan birga nutqiy madaniyatda ham qanchalik yuksak o'ringa egali ekanligini yaqqol namunasi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Фрейд З. «Психология массы и анализ человеческого «Я» - СПб, Азбука классика .2008.
2. [^ Spiller, Michael R. G. \(2003\). *The Development of the Sonnet: an Introduction.* Taylor and Francis. p. 142. ISBN 978-0-203-40150-7. OCLC 1027500333.](#)
3. [^ "The English Emblem Book Project | Penn State University Libraries". *libraries.psu.edu*. 8 September 2016. Retrieved 21 January 2018.](#)
4. Фрейд З. Остроумие и его отношение к бессознательности. Минск. Поппури, 1995 с.
5. Игорь Кузнецов: Деловой этикет от "А" до "Я".
6. Правила этикета. www.etiksite.org.
7. Allan, K. (1986). *Linguistic Meaning*. London. Roultedge and Kegan Paul.